

สรุปสาระสำคัญ

แนวทางการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองเด็กเพื่อลดจำนวนเด็กในสถานสงเคราะห์

ปัญหาความยากจนและการขาดโอกาสทางสังคมยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้เด็กจำนวนมากต้องประสบกับภาวะทุพโภชนาการ การเข้าไม่ถึงบริการทางสุขภาพ การศึกษา และการปกป้องคุ้มครองที่จำเป็น ซึ่งสร้างความสูญเสียระยะยาวทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จากการศึกษาของยูนิเซฟ ระบุผลกระทบไม่พึงประสงค์จากการกระทำทารุณรุนแรงต่อเด็ก พบว่าความรุนแรงต่อเด็กส่งผลกระทบอย่างหนักต่อเด็ก ตั้งแต่อาการบาดเจ็บทางกาย พัฒนาการ ความสามารถในการเรียนรู้ และผลการเรียนของเด็ก และอาจส่งผลเสียระยะยาวที่ติดตัวเด็กไปจนเป็นผู้ใหญ่ ก่อให้เกิดปัญหาระยะยาวทั้งทางด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม รวมทั้งก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ เช่น ค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ ค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรม ค่าใช้จ่ายทางสังคม รวมถึงค่าเสียหายทางเศรษฐกิจด้านอื่นๆ อาทิ รายได้ลดลง ผลผลิตทางการผลิตลดลง หรือแม้กระทั่งไม่มีรายได้ เป็นต้น นอกจากนี้การเป็นเด็กกำพร้า การถูกทอดทิ้งเนื่องจากความยากจน การกระทำทารุณกรรมในครอบครัว ความพิการ และเจ็บป่วยทางจิต เป็นสาเหตุที่พบบ่อย และทำให้เด็กต้องอยู่ในสถานรองรับ ซึ่งการที่เด็กถูกแยกออกจากครอบครัวนั้น ส่งผลกระทบเชิงลบต่อการพัฒนาการของเด็กอย่างมาก มีหลักฐานเกี่ยวกับผลกระทบทางลบของสถานรองรับที่มีต่อสุขภาพจิตของเด็ก มีอัตราการเกิดอาการทางจิตเวช ปัญหาทางอารมณ์และปัญหาพฤติกรรมที่สูงขึ้น มีความเชื่อมโยงระหว่างการปล่อยปละละเลยอย่างรุนแรงในสถานรองรับกับพัฒนาการทางสติปัญญาที่ล่าช้า ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตอย่างถาวร งานวิจัยได้ยืนยันถึงผลกระทบทางลบต่อสติปัญญาในเด็กเล็กและเด็กที่อยู่ในสถานดูแลเป็นระยะเวลานาน (ปริชวัน จันทรศิริ , 2566)

ดังนั้นจึงควรป้องกันสาเหตุที่ทำให้เด็กต้องแยกจากครอบครัว มากกว่าการตั้งรับปัญหาเหล่านี้ ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ อาจส่งผลกระทบต่อประเทศไทยต้องสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ และส่งผลให้ประเทศไทยไม่สามารถบรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ประเทศควรมุ่งเน้นการลงทุนในเด็กเล็กซึ่งเป็นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืนเร็ว ยิ่งได้รับตอบแทนสูง เพราะเมื่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชนไปในทิศทางที่ดี จะมีส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำข้ามรุ่น และสร้างสังคมเท่าเทียมได้ดียิ่งขึ้น

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child-CRC) ซึ่งเป็นตราสารด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศของสหประชาชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 ยึดหลักการไม่เลือกปฏิบัติเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็ก สิทธิตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิต สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง สิทธิในด้านพัฒนาการ และสิทธิในการมีส่วนร่วม โดยประเทศไทยมีความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเป็นอย่างมาก

อาจกล่าวได้ว่าระบบการดูแลและคุ้มครองเด็กยังประสบปัญหาด้านคุณภาพ ซึ่งอาจส่งผลให้เด็กต้องเข้าสู่กระบวนการเลี้ยงดูทดแทน ซึ่งหมายถึงการต้องแยกเด็กออกจากครอบครัวโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะการเลี้ยงดูทดแทนในสถานสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการแยกเด็ก หรือการจำกัดการมีส่วนร่วมของเด็กกับชุมชน หรือให้โอกาสเด็ก

เพียงเล็กน้อยในการมีส่วนร่วมกับชุมชน ในการใช้ชีวิตประจำวัน หรือหาประสบการณ์ด้านต่างๆ รวมทั้ง การอาศัยอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ร่วมกับคนที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัว และดำรงชีวิตอยู่ภายใต้กฎระเบียบที่เข้มงวด การทำให้เด็กแยกจากครอบครัว เพื่อน และชุมชนเป็นระยะเวลานาน รวมทั้ง การจัดการชีวิตประจำวันของเด็กด้วยกฎระเบียบเข้มงวด ที่ไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นและความต้องการที่แท้จริงของเด็กแต่ละคนได้ สิ่งเหล่านี้จะส่งผลกระทบทางลบต่อเด็กอย่างมหาศาล และไม่เป็นไปตามหลักสิทธิเด็ก ซึ่งสนับสนุนการให้เด็กสามารถอยู่กับครอบครัว หรือได้กลับคืนสู่ครอบครัว หรือในกรณีที่ไมอาจทำได้ ให้สนับสนุนการแสวงหาทางเลือกอื่นๆ ที่เหมาะสมและถาวร ซึ่งรวมถึงการรับบุตรบุญธรรม ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และทบทวนการดำเนินงานเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองเด็กให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น รองรับสถานการณ์ด้านเด็กในอนาคต เพื่อลดจำนวนเด็กเข้าสู่สถานสงเคราะห์และลดจำนวนเด็กในสถานสงเคราะห์ ตลอดจน สามารถดำเนินการตามแนวทางสากลที่มุ่งเน้นให้เด็กอยู่กับครอบครัว หรือคืนสู่ครอบครัวได้ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า

วัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำแนวทางการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองเด็กให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีเป้าหมายเพื่อการลดจำนวนเด็กเข้าสู่สถานสงเคราะห์ ตามแนวทางสากล โดยมุ่งเน้นให้เด็กอยู่กับครอบครัวหรือคืนสู่ครอบครัวได้ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า

จากการศึกษาได้จัดทำแนวทางการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองเด็กเพื่อลดจำนวนเด็กในสถานสงเคราะห์ มีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

1. การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน มุ่งมั่นในการพัฒนาแนวทางการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองเด็กเพื่อลดจำนวนเด็กในสถานสงเคราะห์ ผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่นในการนำความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ประกาศเจตนารมณ์ กำหนดวิสัยทัศน์ และทิศทางการขับเคลื่อนที่ชัดเจน และสอดคล้องกับนโยบาย ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ และมาตรฐานสากล ที่สำคัญคือการได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการระดับชาติที่เกี่ยวข้องทุกคณะ เมื่อมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจน สิ่งสำคัญที่จะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่

1.1 ปรับเปลี่ยนทัศนคติบุคลากร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในชุมชนให้เป็นไปในทางเดียวกัน และสร้างความตระหนักรู้ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับในระบบ เกี่ยวกับประโยชน์ของการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองเด็ก โดยเปลี่ยนจากการดูแลเด็กในสถานสงเคราะห์ สู่การดูแลเด็กในครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะการสร้างความรู้ความตระหนักรู้ให้กับประชาชนในชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ซึ่งจำเป็นต้องทำความเข้าใจเพื่อลดการกีดกัน และเลือกปฏิบัติกับเด็กเหล่านี้

1.2 ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเอื้อในการปฏิบัติงาน เช่น ร่าง พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก พ.ศ. ระเบียบ คำสั่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านเด็กและครอบครัวทั้งหมด โดยเฉพาะในประเด็นของการสนับสนุนให้มีบริการในระดับชุมชนเป็นบริการในระดับปฐมภูมิ มุ่งเน้นการบริการที่ใกล้ชิดกับครอบครัว แก่ไข

ปัญหาเมื่อเริ่มเกิด รวมทั้ง มุ่งเน้นบริการที่เฉพาะเจาะจง (Specialist Care) มากขึ้น หมายถึงกรณีที่เด็กไม่สามารถอาศัยอยู่กับครอบครัวได้แล้ว ต้องจัดการดูแลทางเลือกอื่น เช่น จัดการดูแลโดยญาติ ครอบครัวอุปถัมภ์ หรือจัดการดูแลในสถานดูแลขนาดเล็ก ซึ่งเสริมสำหรับเด็กที่มีความต้องการมากขึ้น

2. การปรับปรุงโครงสร้างองค์กร

2.1 โครงสร้างราชการส่วนกลาง การพัฒนาที่มุ่งเน้นเฉพาะตัวเด็กแยกส่วนกับการพัฒนาครอบครัว ไม่สามารถสร้างความสำเร็จไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ การดำเนินงานให้เด็กสามารถคงอยู่กับครอบครัว หรือได้กลับคืนสู่ครอบครัว การป้องกันไม่ให้เด็กแยกออกจากครอบครัว หรือการส่งคืนเด็กสู่ครอบครัว ล้วนแล้วแต่ต้องพัฒนาเด็กควบคู่ไปกับการพัฒนาครอบครัวทั้งสิ้น ไม่สามารถแยกส่วนกันได้ ดังนั้นจึงมีข้อเสนอในการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยนำภารกิจด้านการพัฒนาครอบครัว มารวมไว้ในกรมกิจการเด็กและเยาวชน โดยจัดตั้งเป็นกรมกิจการเด็ก เยาวชน และครอบครัว เพื่อให้ทิศทางการทำงานด้านเด็ก และครอบครัวมีเอกภาพ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาเด็กในครอบครัวสู่คนคุณภาพในอนาคต ทั้งนี้รูปแบบโครงสร้างส่วนราชการที่รวมด้านเด็กและครอบครัวไว้ด้วยกัน มีการดำเนินการแล้ว อาทิ ในประเทศ Canada ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบด้านรัฐสวัสดิการ ใช้ชื่อกระทรวงว่า Ministry of children and family development เป็นต้น

2.2 โครงสร้างระดับพื้นที่ ปัจจุบันบริการดูแลเด็กที่มีอยู่ยังคงจำกัดอยู่เฉพาะในระดับจังหวัด ในขณะที่ความรุนแรง และการล่วงละเมิดเด็กมักเกิดขึ้นในระดับตำบล หรือในหมู่บ้านที่ยังขาดกลไกการเฝ้าระวัง และการตอบสนองที่เหมาะสม ดังนั้น ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบการคุ้มครองเด็กอย่างเร่งด่วน พร้อมกับพัฒนาองค์ความรู้ และสร้างศักยภาพในระดับหมู่บ้าน ซึ่งทำได้โดยการเพิ่มจำนวนนักสังคมสงเคราะห์ หรือแต่งตั้งเจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กในระดับตำบลหรือหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นทั้งผู้นำและผู้ประสานงานให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองเด็กในแต่ละพื้นที่ กลไกการเฝ้าระวังและป้องกันในระดับพื้นที่ มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะป้องกันไม่ให้เด็กถูกแยกออกจากครอบครัว และ สนับสนุนการให้เด็กได้อยู่กับครอบครัวและชุมชน ตลอดจน มีเตรียมความพร้อมในการรับเด็กกลับคืนสู่ครอบครัว และชุมชน จึงควรส่งเสริมให้มีกลไกคณะกรรมการคุ้มครองเด็กพื้นที่ในทุกตำบลครอบคลุมทุกพื้นที่ และขับเคลื่อนการดำเนินงานการดูแลและคุ้มครองเด็กในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

- ผลักดันให้ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดให้มีแผนงานและงบประมาณด้านการดูแลและคุ้มครองเด็กในพื้นที่บรรจุในเทศบัญญัติ

- มีพนักงานคุ้มครองเด็กซึ่งควรเป็นนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ หรือตำแหน่งอื่นใน อปท. โดยมีการอบรมให้ความรู้ สร้างความเชี่ยวชาญตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก

- มีระบบฐานข้อมูลด้านการคุ้มครองเด็กใน อปท. โดยมีข้อมูลที่สำคัญ อาทิ เด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เด็กกลุ่มเสี่ยงต่อการถูกกระทำด้วยความรุนแรง ฯลฯ ข้อมูลบุคคลในครอบครัวเด็ก ข้อมูลอาสาสมัคร เป็นต้น

3. การจัดบริการสำหรับเด็กเพื่อการดูแลและคุ้มครองที่เหมาะสม แบ่งเป็น 3 ระดับ

3.1 การบริการในระดับครอบครัวและชุมชน เป็นบริการในระดับปฐมภูมิ มุ่งเน้นการบริการที่ใกล้ชิดกับครอบครัว แก้ไขปัญหาเมื่อเริ่มเกิด มีวิธีการดังนี้

(1) **เพิ่มประสิทธิภาพบริการคัดกรองเบื้องต้นสำหรับครอบครัวที่มีความเสี่ยง** จะสามารถลดการส่งเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ หรือให้เด็กกลับคืนสู่ครอบครัว หรือได้รับการดูแลในรูปแบบครอบครัวให้ได้มากที่สุด การตัดสินใจจะต้องเกิดจากนักวิชาชีพ โดยมีการตัดสินใจร่วมกัน ระบบการคัดกรองจะเป็นเครื่องมือในการวางแผน เพื่อประสิทธิภาพและตอบโต้ภัยในการช่วยเหลือเด็กเฉพาะรายกรณี โดยองค์ประกอบสำคัญของระบบการคัดกรอง ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ มีกระบวนการตัดสินใจที่ชัดเจน โดยใช้กระบวนการเป็นทีม ในรูปแบบของคณะกรรมการหรือทีมสหวิชาชีพที่ตัดสินใจร่วมกัน

(2) **จัดบริการสนับสนุนการดูแลเด็กในครอบครัวและชุมชน ตามความต้องการและจำเป็นรายกรณี** หน่วยงานต้องสนับสนุนบริการเฉพาะเพื่อช่วยเหลือให้เด็กได้อยู่ในครอบครัว หรือการช่วยเหลือครอบครัว แต่ในกรณีที่ครอบครัวไม่สามารถดูแลเด็กได้ ก็จะพยายามหาทางดูแลเด็กในรูปแบบอื่นที่ยังคงเป็นฐานของครอบครัว หรือฐานของชุมชน หรือ ในรูปของ Social Apartment ที่เด็กจะอยู่โดยลำพัง และมีการดูแลจากระยะไกลในชุมชน

3.2 Specialist Care เป็นบริการที่เฉพาะเจาะจงมาก กรณีที่เด็กไม่สามารถอาศัยอยู่กับครอบครัวได้แล้ว ต้องจัดการดูแลทางเลือกอื่น เช่น จัดการดูแลโดยญาติ ครอบครัวอุปถัมภ์ หรือจัดการดูแลในสถานรองรับขนาดเล็ก ซึ่งเสริมสำหรับเด็กที่มีความต้องการมากขึ้น

3.3 Very high need care services เป็นกลุ่มเด็กที่ได้รับผลกระทบและมีปัญหาซับซ้อน จำเป็นต้องได้รับบริการที่มีลักษณะ 24 ชั่วโมง เป็นรูปแบบการดูแลโดยสถาบันหรือสถานดูแลเด็กซึ่งมีต้นทุนสูง

ระบบการจัดบริการ

การจัดบริการมีหลายกลุ่ม หลายระดับ แต่ต้องจัดการภายใต้ระบบเดียวกันได้ ซึ่ง ต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ดังนี้

- Case referral mechanism กลไกการส่งต่อระหว่างที่เด็กและครอบครัวต้องการการบริการ เพื่อให้แน่ใจว่าสามารถเข้าถึงบริการ และได้รับบริการตามที่วางแผนไว้

- Individual case assessment การประเมินความต้องการของเด็กและครอบครัวต้องมีความชัดเจน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้การจัดบริการตอบโต้ภัยให้เด็กและครอบครัวได้มากที่สุด

- Quality standards เรื่องของการดูแลมาตรฐาน หรือมาตรฐานเดียว ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของรัฐ ภาคเอกชนที่เข้ามาจัดบริการ

- Accreditation of service providers มีระบบการขึ้นทะเบียนผู้ที่จะเข้ามาจัดบริการที่ชัดเจน

- Inspection of services มีระบบตรวจสอบว่าเป็นไปตามมาตรฐานนั้น ๆ ด้วย

- Complaints mechanisms ระบบการร้องเรียน โดยต้องเปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการร้องเรียนในกรณีที่มีข้อเสนอแนะ หรือข้อแนะนำ ได้ด้วย

- Professional supervision การมีระบบนิเทศงาน ไม่เพียงแต่เป็นกลไกที่ทำให้แน่ใจว่าการจัดบริการมีคุณภาพ แต่เนื่องจากผู้ให้บริการตรงนี้มีแนวโน้มที่จะอยู่ในภาวะเครียดง่าย ดังนั้นระบบนี้เป็นส่วนหนึ่งที่เข้ามาดูแล เพื่อให้แน่ใจว่าคนทำงานมีกลไกรองรับบางอย่างที่เกิดจากการรับมือกับปัญหาทุกวันซึ่งอาจทำให้หมดกำลังใจทำงาน

- Initial and in-service training การอบรมก่อน - หลัง หรือระหว่างการทำงาน

- Performance management system การประเมินผลงานที่ต้องสอดคล้องกับคุณภาพงาน

4. มินิโยบายงบประมาณที่เหมาะสม

ผู้บริหารจะต้องกำหนดทิศทางการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย คือ มุ่งเน้นให้เด็กได้อยู่กับครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ดังนั้น งบประมาณของส่วนราชการจึงต้องมีการจัดสรรจากส่วนกลางลงสู่ระดับพื้นที่ เพื่อการจัดบริการที่เน้นครอบครัวและชุมชนเป็นฐานในการดูแลเด็ก เนื่องจากหน่วยงานจะอยู่ที่พื้นที่เป็นหลัก จากการศึกษาพบว่า การดูแลเด็กในชุมชน มีต้นทุนต่ำกว่าการดูแลเด็กในสถานสงเคราะห์ และได้ผลดีกับเด็กมากกว่า เนื่องจากเด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ เมื่อเด็กอายุ 18 ปี ต้องออกจากสถานสงเคราะห์ ไม่ได้หมายความว่า จะกลับไปอยู่กับครอบครัวได้ เนื่องจากไม่มีการวางแผนปรับเปลี่ยนครอบครัว ซึ่งทำให้สถานการณ์แย่งลงกว่าเดิม ซึ่งในปัจจุบันในสถานสงเคราะห์ ซึ่งอยู่ในการดูแลของภาครัฐบางแห่งยังคงให้เด็กได้อยู่ต่อไปถึงแม้จะอายุเกิน 18 ปี เนื่องจากไม่มีทักษะในการใช้ชีวิตในสังคม ดังนั้นการดูแลเด็กในชุมชน โดยมีการจัดการดูแลให้ครอบครัวจัดการปัญหาตั้งแต่เริ่มต้น ให้ครอบครัวสามารถดูแลเด็กได้ เด็กส่วนใหญ่เมื่อเติบโตก็จะเป็นประชากรที่มีประสิทธิภาพ มีงานทำ มีครอบครัวของตัวเอง และสามารถเลี้ยงดูลูกหลานของตัวเองได้อย่างมีคุณภาพมากกว่า กล่าวคือมีทักษะในการดำเนินชีวิตดีกว่านั่นเอง

การปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดสรรงบประมาณที่มุ่งเน้นให้เด็กได้อยู่ในครอบครัวและชุมชนได้ มีข้อเสนอการพัฒนา ดังนี้

(1) วิเคราะห์ต้นทุนการดูแลเด็กในสถานสงเคราะห์ ให้มีความถูกต้อง ครอบคลุม เหมาะสม

(2) สนับสนุนงบประมาณตาม Unit cost ที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ ให้กับเด็กที่จะส่งออกไปอยู่กับครอบครัวหรือผู้ให้บริการในชุมชน ทั้งในเรื่องของบริการทางสังคม บริการด้านการศึกษา สาธารณสุข ฯลฯ เพื่อช่วยดูแลเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวและชุมชน

(3) การจัดสรรงบประมาณมุ่งเน้นบริการในระดับฐานชุมชนมากขึ้น จึงควรเป็นการจัดสรรจากรัฐบาลส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น

กลไกการจัดสรรงบประมาณ

การจัดสรรงบประมาณ ต้องทำให้ง่าย โปร่งใส โดยมีระบบให้หน่วยงานที่จะดูแลเด็กสามารถเข้าถึงได้ ตัวอย่างการใช้หลักเกณฑ์เงินติดตามตัวเด็ก เช่น การส่งเด็กออกจากสถานสงเคราะห์ ไปอยู่ในชุมชน ก็จัดสรรงบประมาณตาม Unit cost ที่อยู่ในสถานรองรับ ทั้งในเรื่องของบริการทางสังคม บริการด้านการศึกษา สาธารณสุข ให้กับผู้ให้บริการในชุมชน เพื่อช่วยดูแลเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวและชุมชน ซึ่งกลไกการจัดสรรงบประมาณ ได้แก่

- (1) จัดสรรโดยตรงจากส่วนกลาง
- (2) จัดสรรงบประมาณที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะจากส่วนกลางให้กับ อปท. เพื่อให้ อปท. มีอำนาจในการตัดสินใจในการจัดบริการที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์กับเด็กและครอบครัวในชุมชน
- (3) กองทุนที่สนับสนุนให้ อปท. สามารถเข้าถึงบริการได้ เพื่อนำไปใช้ในการจัดบริการที่ต้องการเป็นพิเศษ โดยส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของบริการ และ อปท.มีอำนาจในการคิดและวางแผน ซึ่งต้องมีมาตรฐานขั้นต่ำของการบริการในทุกพื้นที่

5. จัดหาบุคลากรและพัฒนาความเชี่ยวชาญให้บุคลากร

ในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กที่มุ่งเน้นให้เด็กได้อยู่กับครอบครัวและชุมชน สิ่งสำคัญคือการพัฒนาความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติหน้าที่ให้กับบุคลากร 2 ส่วน ได้แก่

- (1) บุคลากรภาครัฐ ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ที่ต้องปฏิบัติงานคัดกรองและ Case Management ต้องมีความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติหน้าที่ และในระยะยาว บุคลากรในสถานสงเคราะห์ ที่จะต้องเปลี่ยนแปลงหน้าที่ความรับผิดชอบเนื่องจากจำนวนเด็กในสถานสงเคราะห์จะทยอยลดลงนั้น จะต้อง Retrain เพื่อให้ความรู้และทักษะใหม่ และปรับเปลี่ยนจากการดูแลเด็กในสถานสงเคราะห์ เป็นการดูแลเด็กในชุมชนให้มากขึ้น
- (2) บุคลากรในพื้นที่ ซึ่งได้แก่ การสร้างนักสังคมสงเคราะห์ในระดับท้องถิ่น ที่จะทำงานร่วมกับชุมชน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น จัดหาและอบรมผู้ให้บริการดูแลเด็กในชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดการป้องกันและแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว หรือผู้ให้บริการดูแลเด็กที่จะทำงานบริการการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กในครอบครัวทดแทน ทั้งนี้ อาจเป็นอาสาสมัคร หรือเกิดการจ้างแรงงานในชุมชนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้และทักษะที่เหมาะสมในการจัดบริการ

6. เครือข่ายคุณภาพ

การพัฒนาระบบการดูแลเด็กไม่สามารถทำลำพังเพียงหน่วยงานเดียวได้ ดังนั้นต้องมีเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีความเข้าใจไปในทางเดียวกัน ทั้งที่เป็นเครือข่ายในส่วนกลาง และในระดับพื้นที่ ทั้งที่เป็นเครือข่ายภาครัฐด้วยกันเอง เครือข่ายที่เป็นภาคเอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์ ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ฯลฯ จะร่วมกันพัฒนาระบบการดูแลเด็กให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์ ดังนั้นภาครัฐจึงต้องสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ภาคีเครือข่าย สร้างทีมคุณภาพในการขับเคลื่อนการทำงานซึ่งเชื่อมโยงกันในทุกระดับ ได้แก่ สาธารณสุข การศึกษา

ตำรวจ ยุติธรรม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมายเดียวกัน ได้แก่ เด็กสามารถอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีความสุข

7. การกำกับติดตามและประเมินผล

มีการกำกับติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบในทุกขั้นตอน เพื่อให้แน่ใจได้ว่าเด็กมีความเป็นอยู่ที่ปลอดภัยในครอบครัว หรือ ชุมชน การประเมินผลต้องมีความต่อเนื่อง เพื่อทบทวนแผนและจัดการความเสี่ยงต่างที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กได้ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงที

จัดทำโดย

นางสาวบุษยา ใจสว่าง ที่ปรึกษาวิชาการพัฒนาสังคม

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ณ วันที่ 20 สิงหาคม 2568